

Przegląd polskich przedstawicieli z rodzajów *Ceranisus* WALKER i *Entedonomphale* GIRAULT (Hymenoptera: Eulophidae: Entedoninae) z trzema gatunkami nowymi dla Polski

Review of the Polish species of genera *Ceranisus* WALKER and *Entedonomphale* GIRAULT (Hymenoptera: Eulophidae: Entedoninae) with three species new to Poland

Filip PAWLUK

Ogród Botaniczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Sienkiewicza 23, 50-335 Wrocław, Polska;
e-mail: filip.b.pawluk@gmail.com/ filip.pawluk@uwr.edu.pl, ORCID: 0009-0005-6045-093X

ABSTRACT. The Polish species of genera *Ceranisus* WALKER and *Entedonomphale* GIRAULT are reviewed. *Entedonomphale bulgarica* BOYADZHIEV et TRIAPITSYN, 2007, *E. carbonaria* (ERDÖS, 1954), and *Ceranisus planitianus* ERDÖS, 1966, are recorded for the first time in Poland. Three species of *Ceranisus* have been found in Poland so far: *C. menes* (WALKER, 1839), *C. pacuvius* (WALKER, 1838), and *C. ukrainensis* DOĞANLAR, GUMOVSKY et DOĞANLAR, 2011. In total, six species are listed with their distributional data, and five are illustrated.

KEY WORDS: Chalcidoidea, new records, faunistic, thrips-attacking parasitoids.

Wstęp

Rodzina Eulophidae jest jedną z liczniejszych grup w nadrodzinie Chalcidoidea. W Polsce dotychczas odnotowano występowanie 340 gatunków, zaliczanych do czterech podrodziny: Entedoninae, Entiinae, Eulophinae i Tetrastichinae (WIŚNIEWSKI 1997). Aż 58 gatunków zostało stwierdzonych w ciągu ostatnich 10 lat (JAŁOSZYŃSKI 2016a, 2016b, 2018, 2019a, 2019b, 2020, JAŁOSZYŃSKI i GUMOVSKY 2017, JAŁOSZYŃSKI i DUBIEL 2018).

Z Palearktyki znanych jest 25 gatunków rodzaju *Ceranisus* WALKER, z czego aż 22 zostały opisane lub wykazane z Turcji (DOĞANLAR 2003, CAMERON i in. 2004, DOĞANLAR i TRIAPITSYN 2007, DOĞANLAR i in. 2009, 2010, DOĞANLAR i DOĞANLAR 2013a, 2013b, 2014). Z Europy znanych jest osiem gatunków, w tym dwa introdukowane: *C. americensis* (GIRAULT, 1917) i *C. javae* (GIRAULT, 1917) (TRIAPITSYN 2005, BELTRÁ i SOTO 2011). Ostatnio opisano dwa nowe gatunki na podstawie okazów odłowionych w Ukrainie (DOĞANLAR i in. 2011).

Rodzaj *Entedonomphale* GIRAULT jest reprezentowany w Palearktyce przez trzy gatunki: *E. bicolorata* (ISHII, 1933), *E. bulgarica* BOYADZHIEV & TRIAPITSYN, 2007 i *E. carbonaria* (ERDÖS, 1954)

(BOYADZHIEV i TRIAPITSYN 2007). Wszystkie znane są z Europy, jednak nie były odnotowane z Polski.

Z terenu Polski podano do tej pory trzy gatunki z rodzaju *Ceranisus*: *C. menes* (WALKER, 1839) (NOWICKI 1926, MICZULSKI 1968, SZCZEPAŃSKI 1983), *C. pacuvius* (WALKER, 1838) (MICZULSKI 1968, GŁOGOWSKI 1989) oraz *C. ukrainensis* DOĞANLAR, GUMOVSKY et DOĞANLAR, 2011 (JAŁOSZYŃSKI 2018).

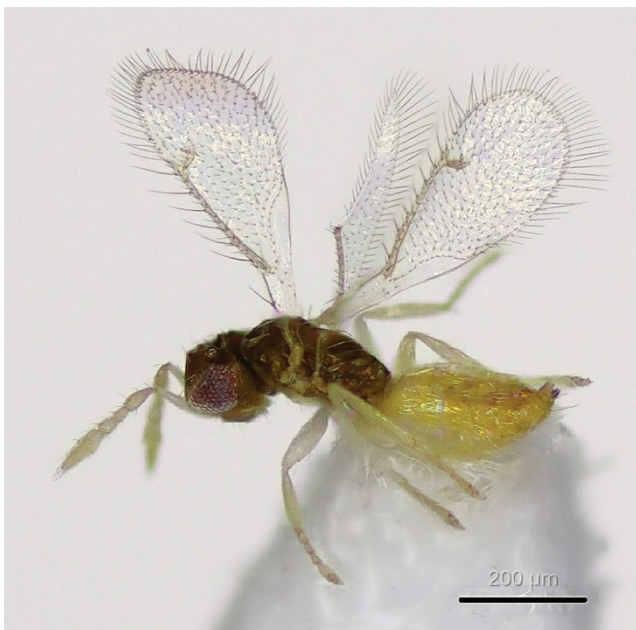
TRIAPITSYN (2005) w swojej rewizji światowych rodzajów Entedoninae rozwijających się jako parazytoidy wciornastków (Thysanoptera) przedstawił klucz do pięciu rodzajów: *Ceranisus*, *Entedonomphale*, *Goetheana* GIRAULT, *Pediobius* WALKER i *Thripobius* FERRIÈRE. Opracował klucze do światowych gatunków (z wyjątkiem rodzaju *Pediobius*) oraz podał ich szczegółowe diagnozy. Zaproponował również szereg nowych synonimów rodzajowych oraz nowych kombinacji nazw gatunkowych, a także wyłączył trzy gatunki z rodzaju *Ceranisus*.

Na podstawie badań molekularnych i analiz morfologicznych, rodzaje o zredukowanych żuwaczkach i rozwijające się jako parazytoidy larw wciornastków (Thysanoptera) zostały umieszczone w nowej podrodzinie Ceranisinae (DOĞANLAR i DOĞANLAR 2013a). Do tej grupy DOĞANLAR i DOĞANLAR (2013a) zaliczyli dziewięć rodzajów, z których trzy zostały

nowo opisane: *Sergueicus* DOĞANLAR et DOĞANLAR, *Guelsenia* DOĞANLAR et DOĞANLAR i *Gaziantepus* DOĞANLAR et DOĞANLAR, a kolejne trzy przywrócone (*Thripoctenus* CRAWFORD, *Epomphale* GIRAULT i *Urfacus* DOĞANLAR). TRIAPITSYN (2015) w swojej późniejszej pracy podważył słuszność opisaną podrodziny Ceranisinæ oraz nowych rodzajów, ponieważ podstawowa cecha (zredukowane żuwaczki) różnicująca tę podrodzinę brana pod uwagę przez DOĞANLARA i DOĞANLARA (2013a) występuje też w innych rodzajach Eulophidae niespokrewnionych z *Ceranisus*. TRIAPITSYN (2015) zsynonimizował Ceranisinæ z Entedoninæ, a przywrócone nazwy rodzajowe i nowo opisane rodzaje sensu DOĞANLAR et DOĞANLAR połączył z rodzajem *Ceranisus*. Ten sam autor przywrócił rodzaj *Thripobius*, wcześniej uważany za synonim *Thripoctenus*. Obecnie uznawane są następujące rodzaje: *Ceranisus*, *Entedonomphale*, *Goetheana* i *Thripobius*, zaklasyfikowane w podrodzinie Entedoninæ.

Material i metody

Błonkówki zostały odłowione przez czerpakowanie, przy pomocy pułapki Malaise'a lub pułapki ekranowej typu IBL-2 i zakonserwowane w 70% alkoholu etylowym. Następnie okazy zostały spreparowane na sucho metodą chemiczną (PAWLUK 2025) i naklejone na trójkątne kartoniki. Niektóre okazy przeniesiono do etanolu absolutnego na jeden dzień, następnie do izopropanolu na kolejny dzień. Po tym czasie zanurzono je w olejku cedrowym na kolejny dzień i przeniesiono na szkiełko podstawowe z naniesionym

Ryc. 1. *Ceranisus menes*, samica.

Fig. 1. *Ceranisus menes*, female.

balsamem kanadyjskim i nakryto szkiełkiem nakrywkowym. Fotografie wykonano aparatem Canon EOS 250D z obiektywem Laowa 25 mm f/2,8; 2,5-5X Ultra Macro. Zdjęcia cząstkowe zostały złożone w programie Helicon Focus 8.0.0 (Helicon Soft Ltd.). Okazy dowodowe znajdują się w kolekcji autora, z wyjątkiem jednego okazu znajdującego się w Muzeum Przyrodniczym Uniwersytetu Wrocławskiego [MNHW]. Mapy stanowisk w Polsce zostały wygenerowane niekomercyjnym programem MapaUTM ver. 6 (GIERLASIŃSKI 2026).

Wyniki

Lista gatunków z rodzajów *Ceranisus* i *Entedonomphale* z Polski.

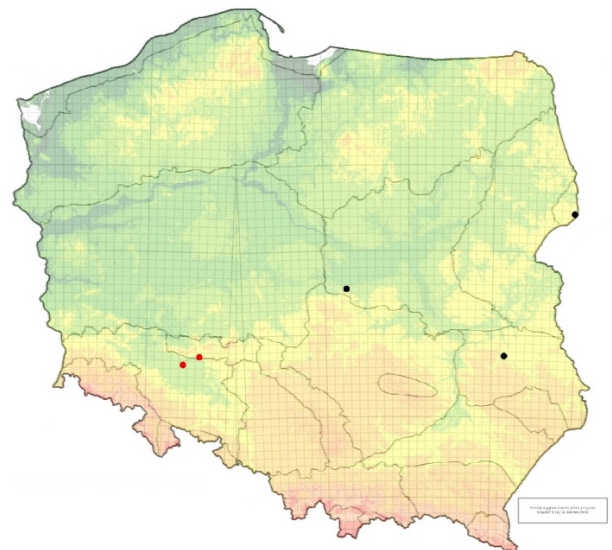
Ceranisus menes (WALKER, 1839) (Ryc. 1, 2)

Dolny Śląsk:

- XS67 Oleśnica, 17–23 VI 2024, 1 ♀, ogród działkowy, pułapka Malaise'a, leg. F. PAWLUK.
- XS46 Wrocław, Ogród Botaniczny, 07 VII 2021, 2 ♀♀, czerpakowanie, leg. F. PAWLUK.

Występowanie: kosmopolityczny, znany ze wszystkich krain zoogeograficznych (TRIAPITSYN 2005, UCD Community 2023); Polska (NOWICKI 1926, MICZULSKI 1968, SZCZEPAŃSKI 1983).

Odnotowany jako parazytoid larw wielu gatunków wciornastków (Thysanoptera), szczegółowe informacje podali LOOMANS i VAN LENTEREN (1995). Razem z nowo stwierdzonym z Polski *C. planitianus* należy

Ryc. 2. Występowanie w Polsce *Ceranisus menes* (czarne punkty – dane literaturowe, czerwone punkty – nowe dane).

Fig. 2. Distribution in Poland of *Ceranisus menes* (black points – literature data, red points – new records).

do grupy gatunkowej *menes*, która charakteryzuje się półokrągłym, pozbawionym szczecin obszarem u podstawy skrzydła za żyłką marginalną oraz smukłym trzonkiem czułka samca. *Ceranisus menes* można odróżnić od *C. planitianus* po pojedynczej, prostej bruzdzie policzkowej i żółto zabarwionej metasomie. U *C. planitianus* bruzda jest w kształcie litery Y, a metasoma jest ciemnobrązowa

Ceranisus pacuvius (WALKER, 1838)
(Ryc. 3, 4)

Dolny Śląsk:

- XS67 Oleśnica, 13 V 2021, 1 ♂, torowisko, czerpakowanie, leg. F. PAWLUK.
- XS46 Wrocław, Ogród Botaniczny, 11 V 2021, 1 ♀, 3 ♂♂, czerpakowanie, leg. F. PAWLUK.

Nizina Sandomierska:

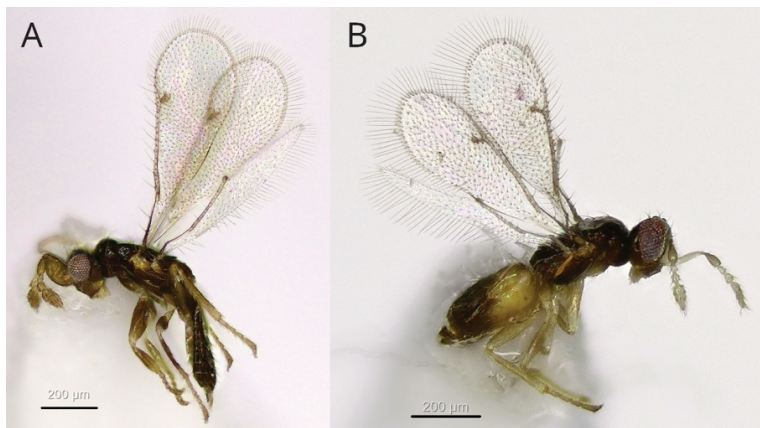
- DA44 Puszcza Niepołomska, 28 V 2018, 1 ♂, pułapka ekranowa typu IBL-2, leg. T. GRZEGORCZYK.
- DA54 Puszcza Niepołomska, 30 V 2018, 1 ♀, pułapka ekranowa typu IBL-2, leg. T. GRZEGORCZYK.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska:

- CD63 Włocławek, 22 V 2017, 1 ♀, las sosnowy na zachód od miasta, leg. P. JAŁOSZYŃSKI [MNHW].

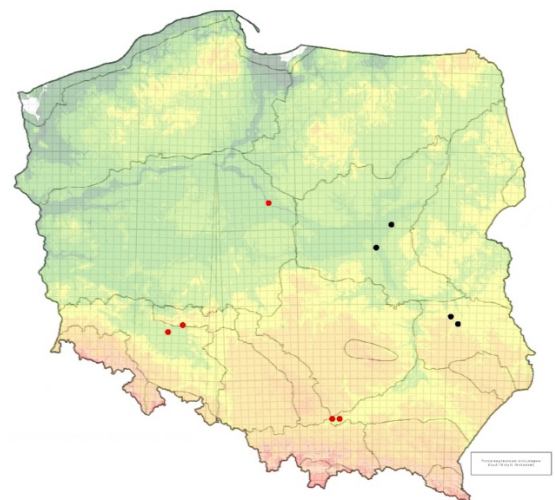
Występowanie: Afganistan, Austria, Czechy, Dania, Mołdawia, Niemcy, Polska (MICZULSKI 1968, GŁOGOWSKI 1989), Rumunia, Szwajcaria, Szwecja, Turcja, Węgry, Wielka Brytania (UCD Community 2023).

Ceranisus pacuvius oraz *C. ukrainensis* należą do grupy gatunkowej *pacuvius*, która charakteryzuje się mniej więcej równomiernie ułożonymi szczecinami na skrzydłach oraz wyraźnie powiększonymi trzonkami czułków samców. Gatunek *C. pacuvius* można odróżnić od *C. ukrainensis* po dwuczłonowej buławce czułka samicy oraz powiększonym trzonku samca bez wyraźnego bazalnego zwężenia. U *C. ukrainensis* buławka obu płci jest trójczłonowa, a trzonek samca z wyraźnym zwężeniem bazalnym. Żywiciele *C. pacuvius* to wciornastki (Thysanoptera): *Kakothrips pisivorus* WESTWOOD i *Odontothrips ulicis* (Haliday) (Loomans i van Lenteren 1995).

Ryc. 3. *Ceranisus pacuvius*: A – samiec. B – samica.

Fig. 3. *Ceranisus pacuvius*: A – male. B – female.

Ryc. 4. Występowanie w Polsce *Ceranisus pacuvius* (czarne punkty – dane literaturowe, czerwone punkty – nowe dane).

Fig. 4. Distribution in Poland of *Ceranisus pacuvius* (black points – literature data, red points – new records).

Ceranisus planitianus ERDÖS, 1966 (Ryc. 5, 8)

Dolny Śląsk:

- XS67 Oleśnica, torowisko, czerpakowanie, 19 VI 2021, 4 ♀♀, 5 ♂♂, leg. F. PAWLUK.

Występowanie: Czechy, Hiszpania, Izrael, Kanada, Mołdawia, Polska (nowe stwierdzenie), Słowacja, Stany Zjednoczone, Turcja, Węgry, Wielka Brytania (TRIAPITSYN 2005, DOĞANLAR i in. 2011, UCD Community 2023).

Ceranisus ukrainensis

DOĞANLAR, GUMOVSKY et DOĞANLAR, 2011
(Ryc. 6)

Występowanie: Polska (JAŁOSZYŃSKI, 2018), Ukraina (DOĞANLAR i in. 2011).

Gatunek znany z Polski jedynie z pojedynczego samca i stanowiska (Włocławek) (JAŁOSZYŃSKI 2018).

Entedonomphale bulgarica

BOYADZHIEV et TRIAPITSYN, 2007 (Ryc. 7A, 8)

Dolny Śląsk:

- XS67 Oleśnica, 02–10 IX 2024, 1 ♂, ogród działkowy, pułapka Malaise'a, leg. F. PAWLUK.

Występowanie: Bułgaria (BOYADZHIEV i TRIAPITSYN 2007), Polska (nowe stwierdzenie), Rumunia (HANSSON 2016).

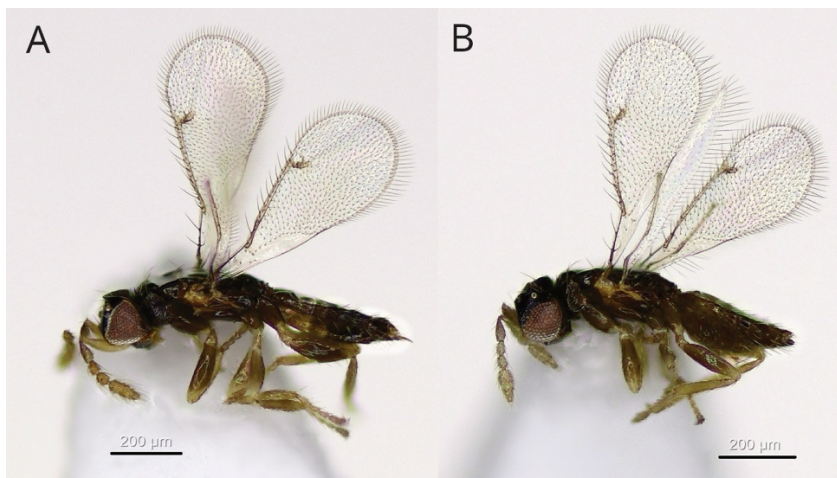
Samce *E. bulgarica* łatwo odróżnić od *E. carbonaria* po dwuczłonowej wici czułka i trójczłonowej buławce (u *E. carbonaria* jest trójczłonowa wic i jedno-członowa buławka). Samice *E. bulgarica* można odróżnić po dłuższej żyłce postmarginalnej, wynoszącej 2.4–2.6 długości żyłki marginalnej oraz pokładełku tak długim jak 0.6 długości tylnego golenia (samice *E. carbonaria* posiadają żyłkę postmarginalną równą marginalnej i pokładełko o długości 1.1 tylnego golenia).

Entedonomphale carbonaria
(ERDÖS, 1954) (Ryc. 7B, 8)

Dolny Śląsk:

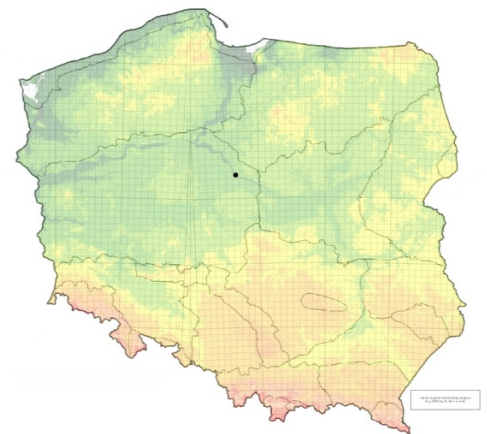
- XS67 Oleśnica, 17 IX 2023, 1 ♀, ogród działkowy, leg. F. PAWLUK.

Występowanie: Australia, Bułgaria, Czechy, Niemcy, Polska (nowe stwierdzenie), Rosja, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry (TRIAPITSYN 2005, UCD Community 2023).

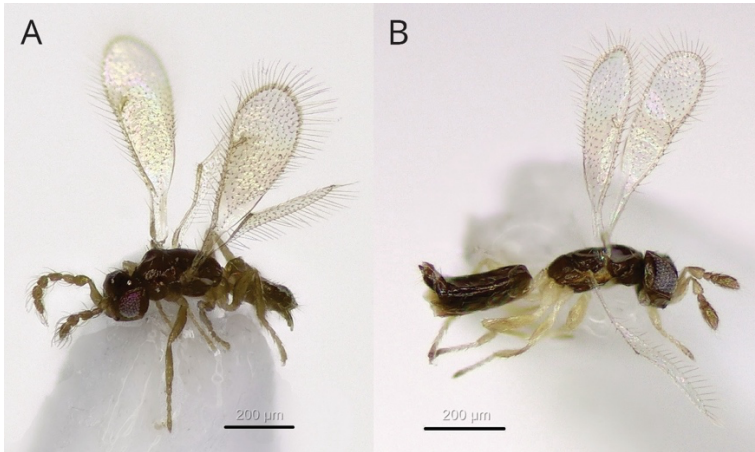
Ryc. 5. *Ceranisus planitianus*: A – samiec. B – samica.

Fig. 5. *Ceranisus planitianus*: A – male. B – female.

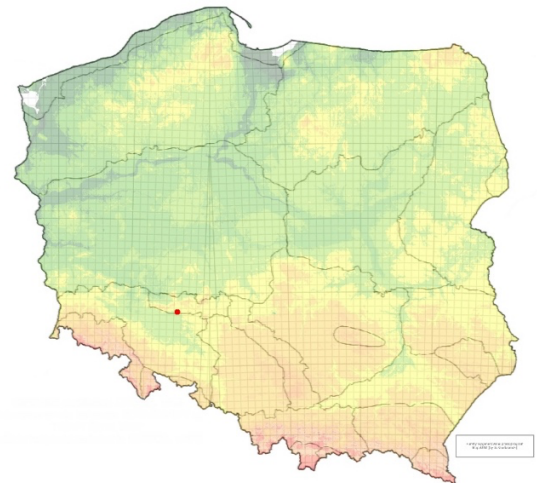
Ryc. 6. Występowanie w Polsce *Ceranisus ukrainensis* (czarny punkt – dane literaturowe).

Fig. 6. Distribution in Poland of *Ceranisus ukrainensis* (black point – literature data)

Ryc. 7. *Entedonomphale*:
A – *E. bulgarica*, samiec. B – *E. carbonaria*, samica.

Fig. 7. *Entedonomphale*:
A – *E. bulgarica*, male. B – *E. carbonaria*, female.

Ryc. 8. Występowanie w Polsce *Ceranisus planitianus*, *Entedonomphale bulgarica*, *E. carbonaria* (czerwony punkt – nowe dane).

Fig. 8. Distribution in Poland of *Ceranisus planitianus*, *Entedonomphale bulgarica*, *E. carbonaria* (red point – new record).

PIŚMIENNICTWO

- BELTRÁ A., SOTO A. 2011. First record of the parasitoid *Thripobius semiluteus* Boucek (Hymenoptera: Eulophidae) in Spain. *Boletín de Sanidad Vegetal Plagas*, **37** (1): 3–8.
- BOYADZHIEV P.S., TRIAPITSYN S.V. 2007. Description of a new species of *Entedonomphale* (Hymenoptera: Eulophidae) from Bulgaria, with notes on *E. carbonaria*. *Revue Suisse de Zoologie*, **114** (4): 735–741.
- CAMERON E.A., TEULON D.A.J., TRIAPITSYN S.V., TUNÇ, I. 2004. The discovery of a new species of *Ceranisus* from southwestern Turkey. *BioControl*, **49** (4): 373–383.
- DOĞANLAR M. 2003. A new genus and a new species of Entedontinae (Hymenoptera, Eulophidae) from southeastern Anatolia, Turkey. *Turkish Journal of Zoology*, **27** (3): 181–185.
- DOĞANLAR M., TRIAPITSYN S. 2007. Review of *Ceranisus* (Hymenoptera: Eulophidae) of Turkey, with description of a new species. *European Journal of Entomology*, **104** (1): 105–110.
- DOĞANLAR M., GUMOVSKY A., DOĞANLAR O. 2009. A new species of the *menes* species group of the genus *Ceranisus* (Hymenoptera: Eulophidae) from Turkey. *Türkiye Entomoloji Dergisi*, **33** (4): 265–278.
- DOĞANLAR O., DOĞANLAR M., FRAY A. 2010. Preliminary phylogeny of thrips parasitoids of Turkey based on some morphological scales and 28S D2 rDNA, with description of a new species. *Turkish Journal of Zoology*, **34** (3): 279–289.
- DOĞANLAR M., GUMOVSKY A., DOĞANLAR O. 2011. A review of *Ceranisus* (Hymenoptera: Eulophidae) of Ukraine, with description of two new species. *Türkiye Entomoloji Dergisi*, **35** (2): 215–229.
- DOĞANLAR M., DOĞANLAR O. 2013a. Systematics of the genera with reduced mandible of Eulophidae (Hymenoptera: Chalcidoidea): parasitoids of thrips (Thysanoptera). *Entomofauna*, **34** (33): 457–516.
- DOĞANLAR M., DOĞANLAR O. 2013b. Systematics of *Urfacus* Doğanlar, 2003 (Hymenoptera, Eulophidae, Ceranisinae), with descriptions of new species in Turkey. *Journal of Biological Sciences*, **7** (1): 76–90.
- DOĞANLAR M., DOĞANLAR O. 2014. A review of some species of *Epomphale* Girault (Hymenoptera: Eulophidae: Ceranisinae) from several parts of the world, with description of new species. *Munis Entomology & Zoology*, **9** (2): 727–755.
- GIERLASIŃSKI G. 2026. MapaUTM ver. 6 <https://heteroptera.us.edu.pl/mapautm.html>, (dostęp: 24.03.2026).
- GŁOGOWSKI S. 1989. Chalcidoidea (Hymenoptera) of moist meadows on the Mazovian Lowland. *Memorabilia Zoologica*, **43**: 233–247.
- HANSSON C. 2016. New records of Eulophidae (Hymenoptera: Chalcidoidea) from Romania, including two new species. *Travaux du Muséum d'Histoire Naturelle 'Grigore Antipa'*, Bucuresti, **59** (1): 53–72.
- JAŁOZYŃSKI P. 2016a. Dwa nowe dla Polski gatunki Eulophidae (Hymenoptera: Chalcidoidea). *Wiadomości Entomologiczne*, **35** (2): 117–120.
- JAŁOZYŃSKI P. 2016b. First description of the male and additional data on the female morphology of *Aprostocetus rubi* Graham (Hymenoptera: Chalcidoidea: Eulophidae). *Zootaxa*, **4132** (4): 567–574.
- JAŁOZYŃSKI P. 2018. Piętnaście gatunków Eulophidae (Hymenoptera: Chalcidoidea) nowych dla Polski. *Acta Entomologica Silesiana*, **26** (022): 131–137. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1232041>.
- JAŁOZYŃSKI P. 2019a. Nowe dla Polski gatunki *Omphale* Haliday (Hymenoptera: Chalcidoidea). *Acta Entomologica Silesiana*, **27** (022): 1–3. <http://doi.org/10.5281/zenodo.3548249>.
- JAŁOZYŃSKI P. 2019b. Trzydzieści gatunków Tetrastichinae (Hymenoptera: Chalcidoidea: Eulophidae) nowych dla Polski. *Acta Entomologica Silesiana*, **27** (023): 1–12. <http://doi.org/10.5281/zenodo.3548257>.

- JĄŁOZYŃSKI P. 2020. Nowe dla Polski gatunki *Chrysocharis* Förster (Hymenoptera: Chalcidoidea: Eulophidae). *Acta Entomologica Silesiana*, **28** (011): 1–3. <http://doi.org/10.5281/zenodo.3768026>.
- JĄŁOZYŃSKI P., DUBIEL G. 2018. First record of *Oomyzus galerucivorus* (Hedquist, 1959) in Poland (Hymenoptera: Chalcidoidea: Eulophidae). *Acta Entomologica Silesiana*, **26** (44): 253–256. <http://doi.org/10.5281/zenodo.1492129>.
- JĄŁOZYŃSKI P., GUMOVSKY A. 2017. Four species of *Entedon* Dalman (Hymenoptera: Chalcidoidea: Eulophidae) new in the fauna of Poland. *Wiadomości Entomologiczne*, **36** (1): 54–58.
- LOOMANS A., VAN LENTEREN J. 1995. Biological control of thrips pests: a review on thrips parasitoids. *Wageningen Agricultural Papers*, **95**: 89–201.
- MICZULSKI B. 1968. Błonkówki (Hymenoptera) w biocenozie upraw rzepaku. Część VI. Bleskotkowate (Chalcidoidea). *Polskie Pismo Entomologiczne*, **37** (2): 341–385.
- NOWICKI Ś. 1926. Opisanie nowego gatunku: *Azotus Mokrzeckii* n. sp. (Hym., Chalc. Aphel.) z Polski z uwzględnieniem ekologii. *Polskie Pismo Entomologiczne*, **5** (1–4): 104–113.
- PAWLUK F. 2025. *Chaetostricha* Walker i *Megaphragma* Timberlake – dwa rodzaje kruszynkowatych (Hymenoptera: Trichogrammatidae) nowe dla Polski. *Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu, Przyroda*, **31** (18): 1–6. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17986514>.
- SZCZEPAŃSKI H. 1983. Bleskotki (Hymenoptera, Chalcidoidea) grądów Białowieskiego Parku Narodowego. *Polskie Pismo Entomologiczne*, **53**: 147–178.
- TRIAPITSYN S.V. 2005. Revision of *Ceranisus* and the related thrips-attacking entedonine genera (Hymenoptera: Eulophidae) of the world. *African Invertebrates*, **46**: 261–315.
- TRIAPITSYN S.V. 2015. New records of Eulophidae, Mymaridae, Pteromalidae, and Tetracampidae (Hymenoptera: Chalcidoidea) from Russia, with annotations and description of a new species of *Dicopus* Encock. *Far Eastern Entomologist*, **292**: 1–12.
- UCD COMMUNITY. 2023. Universal Chalcidoidea Database (UCD) Website. <https://ucd.chalcid.org>, (dostęp: 18.05.2026).
- WIŚNIEWSKI B. 1997. Chalcidoidea (bez Mymaridae), pp. 132–158, In: Razowski J. (Ed.), *Wykaz zwierząt Polski*, T. V. Wyd. ISEZ PAN, Kraków: 5.

Wpłynęło: 12.05.2026
Zaakceptowano: 2.06.2026